

- Knyazevych, 2002* – Knyazevych D.O. Rozvytok molodizhnogo ruxu v Ukrayini (druga polovyna 1980-x – 1990-ti roky): dys. kand. ist. nauk: 07.00.01 / Knyazevych Darya Oleksandrivna. – K., 2012.
- Lytvyn, 1991* – Lytvyn V. Molodizhni gromadsko-politychni organizaciyi / V. M. Lytvyn // Polityka i chas. - 1991. – №: 3
- Masnyj, 1992* – Masnyj O. S. Molodizhnyj rux i stanovlennya studentskykh organizacij Ukrayiny na suchasnomu etapi / O. S. Masnyj // Molodezhnaya polytyka: opyt, problemy, perspektyvy / Materialy mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj konferencyu (v dvux chastyax). / Mynysterstvo Ukrayny po delam molodezhy y sporta, Ukraynyskyj NYY problem molodezhy. – Ch. II. – K., 1992.
- Materialy Ustanovchogo z'yizdu NRU, 2000* – Try dni veresnya visimdesyat dev'yatogo (Materialy ustanovchogo z'yizdu Narodnogo Ruxu Ukrayiny za perebudovu). K. : Redakciya «Ukrayina. Kultura. Nauka». - 2000. - 496 s.
- Programa Narodnogo Ruxu Ukrayiny, 1989* – Programa Narodnogo Ruxu Ukrayiny za perebudovu // Literaturna Ukrayina. – 1989. – S. 3.
- Tkachuk, 2009* – Ukrayinska Gelsinska Spilka (1988-1990 rr.) u svitlynax i dokumentax : fotoalbum / Uporyad. O. Tkachuk – Kyviv : Smoloskyp, 2009 . – 223s.

Надійшла до друку 9.07.2014.

УДК:378-057.54

Микола Михайліченко, Людмила Макодезь

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПІДХОДИ І КРИТЕРІЇ

На сьогодні актуальним є розроблення критеріїв, методології та технології оцінки якості вищої освіти. Зважаючи на це, потребує аналізу питання провадження експертної діяльності з оцінки якості вищої освіти та залучення відповідних фахівців щодо її здійснення. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема експертизи в освіті недостатньо досліджена, особливо підготовка експертів освітньої діяльності та визначення їх компетенцій.

Експертиза в освіті – це перевірка відповідності умов здійснення освітнього процесу, пропонуваного освітньою установою, державним і місцевим вимогам у частині будівельних норм і правил, санітарних і гігієнічних норм, охорони здоров'я, обладнання навчальних приміщень, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, освітнього цензу педагогічних працівників.

Закономірно, що до освітньої експертизи у вищій освіті активно залучаються досвідчені фахівці, науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів, поле діяльності яких окреслюється проведенням ліцензійної та акредитаційної експертизи. Таким чином, постає питання організованого відбору, професійного навчання та фахової й особистої відповідальності кваліфікованих експертів.

Пропонується запровадити спецкурс «Експертна діяльність у процедурі акредитації вищих навчальних закладів», спрямований на підготовку експертів вищої освіти та на формування у них відповідних компетенцій. Визначено такі компетенції експерта освітньої діяльності: фахові, управлінські, процесуальні, організаційні, соціально-особистісні, компетенції самоменеджменту.

Ключові слова: *якість вищої освіти, експертиза, експертиза освітньої діяльності, експертна діяльність, експерт освітньої діяльності, експертна підготовка, компетенції, оцінювання.*

На сегодня актуальным является разработка критериев, методологии и технологии оценки качества высшего образования. Несмотря на это, требует анализа вопрос производства экспертной деятельности по оценке качества высшего образования и привлечения соответствующих специалистов по ее осуществлению. Анализ последних исследований и публикаций показывает, что проблема экспертизы в образовании недостаточно исследована, особенно подготовка экспертов образовательной деятельности и определения их компетенции.

Экспертиза в образовании – это проверка соответствия условий осуществления образовательного процесса, предлагаемых образовательным учреждением, государственным и

местным требованиям в части строительных норм и правил, санитарных и гигиенических норм, охраны здоровья, оборудования учебных помещений, материально-технического обеспечения учебного процесса, образовательного ценза педагогических работников.

Закономерно, что к образовательной экспертизе в высшем образовании активно привлекаются опытные специалисты, научно-педагогические работники высших учебных заведений, поле деятельности которых определяется проведением лицензионной и аккредитационной экспертизы. Таким образом, встает вопрос организованного отбора, профессионального обучения и профессиональной и личной ответственности квалифицированных экспертов.

Предлагается ввести спецкурс «Экспертная деятельность в процедуре аккредитации высших учебных заведений», направленный на подготовку экспертов высшего образования и на формирование у них соответствующих компетенций. Определены следующие компетенции эксперта образовательной деятельности: профессиональные, управленческие, процессуальные, организационные, социально-личностные, компетенции самоменеджмента.

Ключевые слова: качество высшего образования, экспертиза, экспертиза образовательной деятельности, экспертная деятельность, эксперт образовательной деятельности, экспертная подготовка, компетенции, оценивание.

Today urgent question is the establishment of special structural units that were engaged to develop the criteria, methodologies and technologies for evaluating the quality of higher education. Given this it is updated the issue of the proceedings of the expert work of assessing the quality of higher education and the involvement of relevant experts for its implementation. Analysis of recent researches and publications suggests that the problem of expertise in education is not new. However, there are still not enough studies on how to train expert of education and determine their competencies.

Expertise in education - is to check compliance with the conditions of the implementation of the educational process offered by educational institutions, state and local requirements in terms of building codes, health and hygiene standards, healthcare, equipment, training facilities, logistical support of the educational process, educational qualifications educators.

It is natural that the educational expertise in higher education are actively involved experienced professionals, research and teaching staff of higher education institutions, the field of which is defined as conduct licensing and accreditation examination. This begs the question of organized selection, training and in professional and personal responsibility of qualified experts.

Therefore, we propose to introduce a training course «Expert Activity in the procedure of accreditation of higher education institutions» that is aimed at training experts in higher education and on the formation of their respective competences. It consists of three modules: «Theoretical Foundations of accreditation examination in higher education institutions»; «Methodology of the accreditation examination»; «Culture of expert activities». We have identified key competence - professional, managerial, procedural, organizational, social, personal, self competence management - expert educational activities.

Key words: quality of higher education, examination, examination of educational activities, peer activities, educational activities expert, expert training, competence assessment

Постановка проблеми. Вхідження України до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) ставить перед системою вищої освіти нові вимоги і завдання щодо забезпечення її якості. Значущість цієї проблеми підкреслюється створенням системи менеджменту якості ВНЗ, в основу якої закладено вимоги міжнародних стандартів серії ISO9001:2001, положення європейських стандартів забезпечення якості освіти, рішення Болонських форумів 2009-2012 рр., методологічно-правові норми Закону України «Про вищу освіту».

Актуальності набуває питання створення спеціальних структурних одиниць, які займалися б розробкою критеріїв, методології та технології оцінки якості вищої освіти. Так, наприклад, у західній практиці

ефективною є заснована у 2000 році Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance in Higher Education). Для української спільноти наявність подібного органу стала можливою після прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014), у якому зазначено, що система забезпечення вищим навчальним закладом якості освітньої діяльності та якості вищої освіти оцінюватиметься Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Отож набувають дослідницької ваги і значущості питання як провадження експертної діяльності з оцінки якості вищої освіти, так і залучення відповідних фахівців щодо її здійснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема експертизи в освіті вже досліджується. Так, психологічні особливості експертизи вивчено у працях М. Алексєєва, К. Єфремова, питання зовнішньої експертизи розкрито в працях Ю. Захира, С. Полянської, О. Дубиніної та ін., загальні підходи до експертизи в освіті обґрунтовано Е. Вороніною, Д. Івановим, ідеї гуманістичної експертизи в освіті висвітлено С. Братченком, А. Тубельським, С. Дерябо, елементи експертизи регіональної освіти представлено О. Касьяною, підходи до визначення компетенцій експерта проаналізовано А. Кочетовим, Н. Крапухіною, С. Пронічкіним, С. Герасимовим, Е. Яткиною тощо.

Однак все ще залишається недостатньо дослідженою проблема підготовки експертів освітньої діяльності та визначення їх компетенцій.

У зв'язку із цим **метою статті** є обґрунтування необхідності *упровадження* експертної підготовки викладачів вищої школи та відповідно *формування* компетенцій експерта освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше при здійсненні експертизи з надання освітніх послуг вищим навчальним закладом визначається відповідність вимогам кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення навчального процесу з окремих напрямів підготовки (спеціальностей) за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, організації навчально-виховної роботи та якості підготовки студентів, забезпечення розвитку й ефективності використання матеріально-технічної бази та об'єктів соціально-побутової сфери, стану фінансово-господарської та управлінської діяльності у ВНЗ.

Як відомо, основними механізмами, що регламентують діяльність навчальних закладів різних типів і форм власності, є атестація, ліцензування, акредитація, моніторинг та рейтингування. Порядок їх проведення та державні вимоги до їх організації і результатів визначено відповідними нормативно-правовими актами, інструктивними положеннями та методичними рекомендаціями і листами [Гончаренко, 2011].

Загалом експертиза в освіті – це перевірка відповідності умов здійснення освітнього процесу, пропонувані освітньою установою, державним і місцевим вимогам у частині будівельних норм і правил,

санітарних і гігієнічних норм, охорони здоров'я, обладнання навчальних приміщень, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, освітнього цензу педагогічних працівників.

Дослідник проблеми експертизи Д. Іванов визначає її, як вид особливої діяльності, в якій одночасно присутні дослідницько-аналітична і проектувальна складові. Будь-яка експертиза виступає як конструювання і проектування реальності в багатовимірному освітньому просторі [Іванов, 2008].

За своєю суттю експертиза розглядається, як інструмент управлінської діяльності, що визначає можливості і перспективи реалізації освітнього процесу. У процесі поширення в системі освіти ринкових відносин, делегування повноважень з розробки нових освітніх технологій і розширення ініціативи дослідницької діяльності в освітніх установах виникає необхідність аналізу інновацій в сфері освіти. Завдяки розвитку інформаційних технологій та використанню методів статистики і математичного аналізу як інструментів експертизи поширення набув метод групових експертних оцінок. З його допомогою встановлюється відповідність реального освітнього процесу встановленим вимогам, нормам і стандартам. Нині експертиза розглядається, як системне гуманітарне дослідження, що надає можливість більш широкого застосування методів і прийомів аналітичної діяльності.

Фахівці з гуманітарної експертизи наголошують, що метою експертизи може бути оцінка відповідності концепції конкретної освітньої установи її освітньому середовищу, а також відповідність авторських освітніх програм основній вимозі: створити умови для прояву творчого потенціалу людей, які навчаються, і відповідно для розвитку їх фізичних, пізнавальних і особистих здібностей у процесі їх соціалізації. Зважаючи на це положення, експертиза повинна проводитися відповідно до певних критеріїв.

Так, для оцінки: а) концепції ВНЗ – критерієм може бути наявність позиції рефлексії її авторів щодо таких її структурних компонентів: кого навчати; навіщо навчати; чому навчати; як навчати; кому навчати; б) освітнього середовища і його компонентів основним критерієм може бути розвиваючий ефект (можливості розвитку фізичних, пізнавальних, творчих та інших здібностей), екологічність (навчання і розвиток без шкоди фізичному, психологічному і психічному здоров'ю), використання психологічних закономірностей і особливостей розвитку особистості в якості початкової підстави для проектування та моделювання компонентів освітнього середовища й розробки авторських освітніх програм; в) ефективності освітніх програм – критеріями будуть соціально-педагогічні показники; кваліфікаційні показники (освітні дипломи, грамоти і т.п.); освітні стандарти (вітчизняні, зарубіжні) та ін. [Коваль, 2010].

Дослідниця проблеми експертизи регіональної системи освіти О. Касьянова проблему розглядає у контексті дельфійського методу

експертних оцінок й різновидів, які ґрунтуються на опитуванні спеціально відібраних експертів та діяльності людини, яка займає позицію експерта, її мети, цінностей, розумових здібностей, що дозволяють зробити експертний висновок, у тому числі пов'язаний з різними аспектами освітньої діяльності [Касьянова, 2010].

Авторка акцентує увагу на типових завданнях, що вирішуються за допомогою методу експертних оцінок: складання переліку можливих подій у різних галузях за певний проміжок часу; визначення найбільш імовірних інтервалів часу, протягом яких відбуваються події; визначення цілей і завдань управління з подальшим їх упорядкуванням за ступенем важливості; альтернативний розподіл ресурсів для вирішення завдань з оцінкою їх важливості; альтернативні варіанти прийняття рішень у певній ситуації з оцінкою кращих.

На нашу думку, ці напрями можуть слугувати орієнтирами для викладачів вищих навчальних закладів, які залучаються до експертної діяльності системи вищої освіти. Власне експертизу якості професійної підготовки натеper можна трактувати, як державно-громадську проблему і розглядати її як експертизу, в якій поєднується діяльність суб'єктів державного та громадського спрямування, здатних ініціювати, обговорювати, приймати і виконувати рішення в процесі експертної оцінки.

Державно-громадська експертиза передбачає оптимальне поєднання діяльності як державних суб'єктів освітньої діяльності (представників адміністративного і професорсько-викладацького складу ВНЗ), так і громадських експертів (представників студентського самоврядування, профспілок, асоціацій роботодавців, ЗМІ, громадських рад, батьківських об'єднань тощо).

На нашу думку, на сьогодні в контексті розроблення правових засад державно-громадського управління освітою актуальності набуває спеціально організована взаємодія МОН України та вищих навчальних закладів з метою проведення навчання викладачів та фахівців, які є учасниками експертних комісій і рад [Михайліченко, 2013]. Така діяльність може бути організована на базі Акредитаційної комісії МОН України чи інших уповноважених організацій за спеціальним графіком з видачею відповідного сертифіката, що підтверджується не тільки нашим баченням цієї проблеми, але й є рекомендацією Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Зокрема рекомендується дотримуватися певних вимог при організації зовнішньої експертизи, насамперед звертати увагу на наявність таких елементів зовнішньої оцінки, які не тільки гарантують їх обґрунтованість, надійність і прийнятність, але також є основою для європейського підходу до гарантії якості вищої освіти. Серед таких аспектів на особливу увагу заслуговують: 1) вимога, щоб експерти, які проводять зовнішню оцінку якості, мали належні компетенції і володіли відповідними навичками для виконання цього завдання;

2) ретельний відбір експертів; 3) проведення відповідного консультування або навчання експертів; 4) залучення міжнародних експертів; 5) участь студентів; 6) гарантія, що застосовані процедури експертизи є достатніми для формування адекватного висновку; 7) звіти самооцінки / відвідування ВНЗ / складання звіту / публікація звіту / виконання рекомендацій, що містяться у звіті; 8) визнання важливості внутрішньої стратегії розвитку та вдосконалення навчальних закладів як фундаментального елемента гарантії якості [*Стандарти і рекомендації, 2006*].

Закономірно, що до освітньої експертизи у вищій освіті активно залучаються досвідчені фахівці, науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів, поле діяльності яких окреслюється проведенням ліцензійної та акредитаційної експертизи. Таким чином, постає питання організованого відбору, професійного навчання та фахової й особистої відповідальності кваліфікованих експертів.

У зв'язку з тим, що експертиза має управлінський характер, вважаємо за доцільне звернути увагу на наявність сформованості управлінських компетенцій у фахівців, які залучаються до експертної діяльності. Такими є науково-педагогічні працівники якголовний ресурс навчального процесу ВНЗ. У цьому контексті актуальним є дослідження Г. Нестеренко, у якому запропоновано матрицю управлінських компетенцій викладача.

Авторкою зазначено, що професія педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі аналізу їх кваліфікаційних характеристик, демонструє стандартний набір управлінських функцій, що і вимагає сформованості в них управлінських компетенцій. Дослідниця шляхом наукового моделювання пропонує матрицю управлінських компетенцій викладача, яка містить 10 груп, зокрема планувальні, організаційні, стимуляційні, координаційні, контрольно-оцінні, комунікаційні, діловодні, інформаційно-аналітичні, компетенції прийняття рішень, компетенції самоменеджменту (у т.ч. тайм-менеджменту).

Кожна із цих груп представлена відповідними знаннями, уміннями й навичками. Безперечно, сформованість зазначених управлінських компетенцій у науково-педагогічних працівників, по-перше, оптимізує навчальний процес, по-друге, підвищує якість освітньої діяльності, по-третє, надає можливість результативно проводити не тільки наукову і викладацьку діяльність, а й залучатися до експертної. На це вказують такі групи компетенцій, як контрольно-оцінні, діловодні, компетенції прийняття рішень, компетенції самоменеджменту.

Перша група – *контрольно-оцінні компетенції* – характеризується сформованістю знань про закономірності оцінки соціальної і економічної ефективності та вмінь і навичок щодо застосування технік оцінювання соціальної та економічної ефективності як власної викладацької роботи, так і питань управління навчальним закладом.

Друга група – *діловодні* – містить у собі знання ієрархічних

принципів функціонування управлінських документів у системі освіти і в навчальному закладі, змісту статуту ВНЗ, правил внутрішнього трудового розпорядку, інструкцій з охорони праці тощо та вміння користуватися колективним договором, правилами внутрішнього трудового розпорядку, посадовою інструкцією для підвищення ефективності використання своїх прав із відповідним підвищенням ефективності виконання професійних обов'язків, розробляти пропозиції до внутрішніх нормативних документів закладу освіти.

Третю групу – *компетенції прийняття рішень* – складають правила і методики розробки оптимальних рішень, принципів вибору найкращого варіанту розв'язання проблеми, розуміння принципів вибору оптимального різновиду рішення для конкретної ситуації: одноосібного, колективного, колегіального, міжрівневого тощо, знання особливостей функціонування дорадчих та експертних органів у системі освіти, зокрема в закладі освіти, розуміння можливостей впливу громадського обговорення на державну політику з питань освіти та експертної оцінки, участі в роботі педагогічної чи науково-методичної ради, навички застосування колективних технік ефективного обговорення, сценаріїв застосування детермінованих та евристичних методів прийняття рішень, методик аналізу й оцінки альтернатив у прийнятті рішень тощо.

Четверта група – *компетенції само менеджменту* – характеризується розумінням логіки і функціонального призначення професійного саморозвитку та сформованістю вміння постійного моніторингу і критичного аналізу рівня розвитку власних професійних і соціально-особистісних компетенцій; систематичний самостійний і консультативний підбір заходів (семінарів, тренінгів тощо) щодо саморозвитку [*Управлінські компетенції, 2014: с. 13-16*]. Отже, здійснивши аналіз управлінських компетенцій викладача, ми вважаємо, що він фахово може провадити експертну діяльність, оскільки має базові знання і навички щодо її здійснення.

Наступною групою фахівців, які можуть бути залучені до експертної діяльності, є керівники вищих навчальних закладів. Сутнісну характеристику управлінської компетентності представлено у дослідженні Г. Єльникової.

Науковець окреслює поле діяльності керівників ВНЗ трьома рівнями компетентностей. Перший рівень – *ключові компетентності* управління (менеджерська, соціальна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, інформаційна й громадянська). Вони характеризують загальну здатність людини управляти, а також її спроможність існувати в соціальному середовищі, спілкуватися, відтворювати культурні надбання народу тощо. Другий рівень містить *загальнофахові компетентності* (домінуючі функції, загальноуправлінські домінуючі дії, професійні та особистісні якості керівника), що мають підтвердити спроможність людини бути керівником. На третьому рівні розглядаються *спеціально-фахові*

компетентності (базові, процесуальні й результуючі) керівника вищого навчального закладу.

Базові компетентності характеризують базовий рівень керівника, за наявності якого він може бути призначений на цю посаду; процесуальні описують напрями управлінської діяльності керівника; результативні наголошують на спроможності керівника впливати на позитивну динаміку змін у навчальному закладі та, як результат, на забезпеченні його соціального розвитку [Сльникова, 2010: с. 7-8].

Проаналізувавши основні управлінські компетенції фахівців, залучених до експертної діяльності, можемо зробити висновок, що поле їхньої діяльності окреслюється знаннями, уміннями й навичками проведення процедури експертизи, але разом з тим усе ще бракує певних компетенцій і досвіду для її якісного здійснення.

Сьогодні експертна діяльність у системі управління освітою є основним механізмом забезпечення її розвитку та якості, головним завданням якої є всебічний аналіз та дослідження складових освітньої системи й розроблення рекомендацій щодо їх подальшого розвитку і вдосконалення. Такі функції є новими для осіб, які претендують на проведення експертної діяльності, що може спричинити певні складнощі при їх реалізації.

Експертами можуть бути, як ми вже зазначали, і досвідчені науково-педагогічні працівники ВНЗ, і науковці-дослідники, і управлінці ВНЗ різних рівнів, які володіють певними знаннями експертної діяльності, але разом з тим не мають досвіду здійснення такої діяльності. Усунення цих суперечностей може бути здійснено через спеціальну підготовку, яка б відкривала можливості для здійснення подальшої експертної діяльності.

Ураховуючи вищесказане, ми пропонуємо запровадити навчальний спецкурс «*Експертна діяльність у процедурі акредитації вищих навчальних закладів*», метою якого є створення умов для набуття слухачами відповідних компетенцій у галузі проектування та реалізації процедури експертизи освітньої діяльності ВНЗ.

Завдання спецкурсу: 1) набуття знань у галузі акредитаційної експертизи освітньої діяльності (теоретичні та методологічні основи, принципи експертизи освітньої діяльності, її об'єктів, процедур, механізмів, етапів), що визначають і складають технологію експертної діяльності; 2) оволодіння досвідом використання набутих знань у процесі здійснення експертної діяльності; 3) актуалізація потреби і формування здатності до самоосвітньої діяльності в галузі експертизи освітньої діяльності.

Курс розрахований на 30 годин, 12 із яких відводяться на лекційні заняття та 12 – на семінарсько-практичні заняття із застосуванням інтерактивних форм та методів роботи; 4 год. відведено на самостійну роботу; 2 – на контроль знань у формі заліку.

Матеріал спецкурсу «*Експертна діяльність у процедурі акредитації*

вищих навчальних закладів» систематизовано за такими модулями й відповідною тематикою:

1) Модуль № 1 «Теоретичні основи акредитаційної експертизи вищих навчальних закладів»:

- a) науково-теоретичні аспекти акредитаційної експертизи ВНЗ;
- b) нормативно-правове забезпечення акредитаційної експертизи;
- c) змістові компоненти експертизи. Об'єкти і процедура акредитаційної експертизи ВНЗ.

2) Модуль № 2 «Методологія акредитаційної експертизи ВНЗ»:

- a) мета, підходи, принципи акредитаційної експертизи;
- b) методика експертної діяльності та методи її здійснення;
- c) технології акредитаційної експертизи ВНЗ.

3) Модуль №3 «Культура експертної діяльності»:

- a) компетентність експертів освітньої діяльності та її складові;
- b) оцінка компетентності експертів освітньої діяльності.

Результатом засвоєння має стати сформованість переліку відповідних компетенцій у галузі проектування та реалізації процедури експертизи освітньої діяльності ВНЗ.

У зв'язку із зазначеним виникає питання, якими саме компетенціями має володіти експерт освітньої діяльності? Проблема визначення компетенцій експерта освітньої діяльності є досить актуальною. У вітчизняній теорії і практиці їй присвячене дослідження С. Братченка, який наводить характеристики ідеального експерта за групами компетентностей – особистісних, комунікативних, методологічних, професійно-фахових і науково-практичних [Братченко, 1999].

Вагомий внесок у розробку компетенцій експерта освітньої діяльності зроблено експертним співтовариством Акредитаційного центру асоціації інженерної освіти Росії [Герасимов, 2011: с. 61-62]. Ними було визначено модель компетенцій експерта інженерної освіти, яка включає: спеціальну експертну підготовку; ефективність у спілкуванні; навички міжособистісного спілкування; орієнтація на роботу в команді; професіоналізм; організованість.

Актуальним для нашого дослідження є запропонований перелік компетенцій незалежного експерта освітньої діяльності, розроблений групою зарубіжних дослідників [Кочетов, 2009: с. 109-111]. Науковці зазначають, що експерт здійснює два види діяльності: експертиза звіту з самооцінки та оцінювання ВНЗ на місці. На основі цього автори виокремлюють дві групи компетенцій експерта: загальні і спеціальні. Загальні компетенції (соціально-особистісні, управлінські, предметні) – це особистісні якості, знання, уміння і навички експерта, який здійснює експертизу звіту із самооцінки. Спеціальні компетенції (соціально-особистісні, інструментальні) – особистісні якості, знання, уміння і навички експерта, який здійснює оцінювання ВНЗ безпосередньо на місці проведення експертизи.

Зважаючи на здобутки вчених, ми розробили матрицю компетенцій експерта, який здійснює експертизу освітньої діяльності ВНЗ з урахуванням вищезазначених вимог та рекомендацій (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця компетенцій експерта освітньої діяльності

Назва компетенції	Знання	Уміння й навички
1. Фахові	Знання законів, норм, правил експертної діяльності	Уміння й навички застосування технологій експертизи в практичній діяльності
	Знання законів, стандартів, принципів роботи ВНЗ	Уміння використовувати робочі документи діяльності ВНЗ
	Знання особливостей функціонування дорадчих та експертних органів у системі освіти	Уміння та навички експертної оцінки
2. Управлінські	Знання термінології, стандартів та нормативних документів системи менеджменту якості ВНЗ	Уміння застосувати систему менеджменту якості до діяльності ВНЗ
	Знання процесу управління ВНЗ	Уміння та навички застосовувати управлінські технології в освітній діяльності
	Знання принципів, методів менеджменту якості та критеріальної моделі оцінки діяльності ВНЗ	Уміння розробляти пропозиції щодо підвищення якості освітньої діяльності ВНЗ
3. Процесуальні	Знання принципів, процедур та методів експертизи	Уміння провести експертну діяльність у межах встановленого терміну
	Знання особливостей планування та організації експертної діяльності	Уміння результативно планувати й організувати роботу з експертизи освітньої діяльності ВНЗ
	Знання критеріїв оцінки діяльності ВНЗ	Уміння виокремити сильні і слабкі сторони діяльності ВНЗ та робити пропозиції щодо її покращення; уміння показати зв'язок між можливостями та результатами діяльності ВНЗ; уміння обґрунтовувати експертний висновок
	Знання шаблонів оформлення документів експертної діяльності	Уміння підготувати звітну документацію
4. Організаційні	Знання процесу вдосконалення експертизи освітньої діяльності ВНЗ	Уміння робити пропозиції для стимулювання нововведень для безперервного покращення освітньої діяльності
	Знання основних підходів до організації освітньої діяльності ВНЗ	Уміння виявляти сильні і слабкі сторони освітньої діяльності до початку експертизи
	Знання основних напрямів і орієнтирів освітньої діяльності ВНЗ	Уміння зосереджуватися на важливих результатах, ефективно залучати додаткові дані, які мають відношення до критеріїв оцінки, та пропонувати можливі рішення
	Знання правил розробки	Уміння і навички прийняття

	оптимальних рішень, принципів вибору найкращого варіанту розв'язання проблеми	оптимальних рішень та розробки критичних рекомендацій, якщо у цьому є потреба
5. Соціально-особистісні	Знання когнітивних, комунікативних, емоційних і вольових особливостей психології особистості	Сформованість відповідних професійно-особистісних якостей: порядність; рішучість; нонконформізм; тактовність; колективізм; проникливість; завзятість; комунікабельність
	Володіння сучасними концепціями організаційної поведінки та управління людськими ресурсами	Здатність мотивувати інших на досягнення цілей; уміння здійснювати розподіл повноважень і відповідальності на основі делегування
	Уявлення про значущість міжособистісних відносин	Навички ефективної взаємодії з оточуючими
	Знання основних категорій і понять конфліктології, володіння її категоріальним апаратом при аналізі професійних ситуацій	Уміння управляти конфліктними ситуаціями
	Знання основних етапів, видів та методів формування команд	Уміння працювати в команді
6. Компетенції і самонавчання	Знання принципів і методик особистісної самоорганізації	Уміння і навички організації власної професійної діяльності
	Знання технологій раціональної організації часу	Навички організації власного робочого часу
	Усвідомлення необхідності постійного саморозвитку	Навички самостійного навчання та професійного розвитку; здатність швидко здобувати та засвоювати нові знання, уміння й навички

Висновки. Отже, критеріями відбору фахівця з експертної діяльності є досвід педагогічної та методичної діяльності, наукова кваліфікація, займана посада, особистий авторитет. Разом з тим, важливим показниками для успішності такого процесу експертної діяльності мають бути знання концептуальних положень державної освітньої політики в галузі, сучасне системне розуміння питань організації навчального процесу та його нормативно-правового забезпечення.

Експерт повинен володіти компетенціями, необхідними для оцінки освітньої програми та пройти спеціальне навчання і сертифікацію. Від експертів, що беруть участь у проведенні такої зовнішньої експертизи освітньої програми, потрібне дотримання високих етичних стандартів: професіоналізму, чесності, неупередженості та справедливості. Експерт має бути фахівцем з відповідної предметної галузі та відповідати за забезпечення високої якості оцінки освітньої програми.

Таким чином, є актуальним питання навчання та відбору експертів для оцінки освітньої діяльності ВНЗ, вирішенням якого може бути апробація і впровадження запропонованого нами спецкурсу «Експертна діяльність у процедурі акредитації вищих навчальних закладів», що спрямований на формування у слухачів компетенцій (фахових, управлінських, процесуальних, організаційних, соціально-особистісних,

компетенційсамоменеджменту) експертної діяльності.

Перспективами подальших пошуків у напрямі дослідження є нормативно-правове та змістовно-функціональне удосконалення експертної діяльності, зокрема шляхом внесення змін і доповнень до діючих положень про експертні комісії та про спеціально організовані форми підвищення експертної кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Братченко, 1999* – Братченко С. Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования (психологические аспекты) / С. Л. Братченко. – М. : Наука, 1999. – 210 с.
- Герасимов, 2011* – Герасимов С. И. Модель компетенций экспертов Аккредитационного центра Ассоциации инженерного образования России / С. И. Герасимов, Е. Ю. Яткина // Инженерное образование. – 2011. – № 7. – С. 58–67
- Гончаренко, 2011* – Гончаренко М. Ф. Акредитація від А до Я. Глосарій з акредитації: навчально-методичний посібник / М. Ф. Гончаренко, С. А. Свіжевська – Д. : ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2011. – 289 с.
- Єльнікова, 2010* – Єльнікова Г. О. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вишого навчального закладу / Г. О. Єльнікова // Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання. – 2010. – № 4. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10elneel.pdf>
- Іванов, 2008* – Иванов Д. А. Экспертиза в образовании: учеб. пособ. для студ. высших учебных заведений / Д. А. Иванов. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 336 с.
- Касьянова, 2010* – Касьянова О. Экспертиза региональной системы освіти на засадах сталого розвитку / О. Касьянова // Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання. – 2010. – № 3. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_3/10kaspsd.pdf.
- Коваль, 2010* – Коваль О. А. Гуманитарна експертиза у просторі освіти інформаційного суспільства / О. А. Коваль, І. О. Макаруч // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 2. – С. 24–28.
- Кочетов, 2009* – Кочетов А. И. Независимая система оценивания вузов для совершенствования их деятельности / А. И. Кочетов, Н. В. Крапущина, С. В. Проничкин // Открытое образование – 2009. – № 6 – С. 105–116
- Михайліченко, 2013* – Михайліченко М. В. Державні стандарти і якість вищої освіти: Навч. посібник / М. В. Михайліченко, М. В. Кудла. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. – 172 с.
- Стандарти і рекомендації, 2006* – Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К. : Ленвіт, 2006. – 35 с.
- Управлінські компетенції, 2014* – Управлінські компетенції викладача вищої школи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого 2014 року) / ред. кол. : Г. О. Нестеренко (голова), О. Г. Пугачова (заст. голови) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 232 с.

REFERENCES

- Bratchenko, 1999* - Bratchenko S.L. Vvedenie v gumanitarnuyu ekspertizu obrazovaniya (psikhologicheskie aspekty) / S.L. Bratchenko. - M.: Nauka, 1999. - 210 s.
- Gerasimov, 2011* - Gerasimov S. I. Model kompetentsij ekspertov akkreditatsionnogo tsentra assotsiatsii inzhenernogo obrazovaniya Rossii / S. I. Gerasimov, E. Yu. Yatkina // Inzhenernoe obrazovanie. - 2011. - 7. - s. 58-67
- Goncharenko, 2011* – Goncharenko M. F. Akreditatsiya vid A do Ya. Glosarj z akreditatsii: navchalno-metodichnij posibnyk / M. F. Goncharenko, S.A. Svizhevska - D. : DVNZ «Natsionalnij girnichij universitet», 2011. - 289 s.
- Elnikova, 2010* - Elnikova G. O. Kompetentnsnij pidkhd do modelyuvannya profesjnoi dyalnosti kerivnyka vischogo navchalnogo zakladu / G. O. Elnikova // Teorya ta metodyka upravlinnya osvityou: elektronne naukove fakhove vydannya. – 2010. – №4. – Rezhym dostupu: <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10elneel.pdf>
- Ivanov, 2008* - Ivanov D. A. Ekspertiza v obrazovanii: Ucheb. posob. dlya stud. vysshikh uchebnykh zavedenij / D. A. Ivanov. - M. : Izd. tsentr «Akademiya», 2008. - 336 s.
- Kasyanova, 2010* - Kasyanova O. Ekspertyza regionalnoi sistemy osvity na zasadakh stalogo rozvitku / O. Kasyanova // Teorya ta metodyka upravlinnya osvityou: elektronne naukove fakhove vydannya. – 2010. – №3. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_3/10kaspsd.pdf.
- Koval, 2010* - Koval O. A. Gumanitarna ekspertyza u prostori osvity informatsijnogo suspilstva / O. A. Koval // Visnik Natsionalnogo tekhnichnogo universitetu Ukraini «Kivskij politekhnichnij institute». Filosofya. Psikhologya. Pedagogka. – 2010. – № 2. – s. 24-28.

- Kochetov, 2009* – Kochetov A. I. Nezavisimaya sistema otsenivaniya vuzov dlya sovershenstvovaniya ikh deyatelnosti / A. I. Kochetov, N. V. Krapukhina, S. V. Pronichkin // Otkrytoe obrazovanie – 2009. – №6. – s. 105-116.
- Mykhajlichenko, 2013* – Mykhajlichenko M. V. Derzhavni standarty yakosti vischoi osvty: navch. posbnyk / M. V. Mykhajlichenko, M. V. Kudla. – Uman : PP Zhovtuy O. O., 2013. - 172 s.
- Standarti Rekomendatsii, 2006* - Standarti Rekomendatsii schodo zabezpechennya yakosti v Evropejskomu prostori vischoi osvty. - K. : Lenvt, 2006. - 35 s.
- Upravlnski kompetentsii, 2014* - Upravlnski kompetentsii vykladacha vischoi shkoly: Materaly II Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferentsii (28 lyutogo 2014 roku) / red. kol. : G. O. Nesterenko (golova), O. G. Pugachova (zast. golovy) [ta n.]. - K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2014. - 232 s.

Надійшла до друку 12.08.2014.